

Heikki Vestman kok ym.

Kirjallinen kysymys sähköenergian tehoreservin vapauttamisesta markkinoille

Eduskunnan puhemiehelle

Suomessa ja muualla Euroopassa on sähkökriisi. Sähköenergian hinta on noussut rajusti sähkön tukku- ja futuurimarkkinoilla sekä finanssimarkkinoilla. Sähkölämmitteisiin omakotitaloihin tarjotuissa sopimuksissa sähkö maksoi viime vuoden heinäkuussa keskimäärin 5,7 senttiä kilowattitunnilta. Elokuun lopussa kiinteiden sopimusten hinta oli yli 40 senttiä kilowattitunnilta. Sähkökriisi ja kohonnut sähköenergian hinta uhkaavat romuttaa suomalaisten ihmisten ja yritysten talouden sekä suistaa Suomen taantumaan. Suomessa on lisäksi kasvanut tehopulan riski eli ettei sähkö riitä talven huippukulutustilanteissa kattamaan kulutusta.

Sähkökriisissä on kyse sähkön tarjonnan niukkuudesta. Kriisi johtuu Putinin Venäjän perusteetomasta hyökkäyssodasta, Euroopan Venäjä-riippuvuutta lisänneestä energiapolitiikasta sekä toimitus- ja huoltovarmuuden puutteista. Sähkön markkinahintaa Suomessa nostaa EU:n yhteisen sähkömarkkinan kautta kaasukriisistä johtuva sähkön lisääntynyt kysyntä ja kohonnut hinta Keski-Euroopassa. Lisäksi sähkön tuonti Suomeen Venäjältä on loppunut. Venäjän tuonnin osuus Suomessa käytetystä sähköstä sekä sähkön tuotantoon käytetystä kaasusta on talven huippukulutustilanteissa ollut noin 15 prosenttia kokonaistarpeesta.

Tehokas tapa alentaa hintaa on lisätä tarjontaa Suomessa. Sähkön tarjonta lisääntyy, kun kaikki mahdolliset sähköä tuottavat laitokset saadaan tuottamaan sähköä markkinoille. Tuotannon lisääntymisen konkreettinen vaikutus näkyi esimerkiksi 14.9.2022 aamulla: sähkön pörssihinta laski, kun ydinvoiman tuotanto lisääntyi, vesivoimaa ajettiin enemmän ja tuulivoima tuotti sään tuulisuuden ansiosta. Sähkön hintakriisin helpottamiseksi kaikki mahdollinen sähkön tuotantokapasiteetti pitää varmistaa tuottamaan sähköä markkinoille ensi talvena. Sähkökriisin keskellä ei ole varaa hyljeksiä mitään tuotantomuotoa. Myös kivihiiilen ja turpeen polttolaitosten edellytykset toimia pitää turvata.

Tehoreservijärjestelmä on suunniteltu turvaamaan sähkön toimitusvarmuutta tilanteissa, joissa sähkö ei riitä markkinoilla vastaamaan sähkön kulutusta. Energiaviraston määrittämä tehoreservin tarve on 600 MW. Aiemmin tehoreserviä on voitu käyttää vastaamaan korkeaan sähkön hintaan, mutta uuden lain ja EU:n sähkökauppa-asetuksen mukaan Suomessa valittua strategisen reservin järjestelmää ei voida ottaa käyttöön poikkeuksellisen korkeiden hintojen perusteella. Tehoreserviin asetettuja voimalaitoksia voidaan ottaa käyttöön vasta, kun Suomessa on varsinainen sähköpula eivätkä muut kantaverkonhaltijan tasehallinnan keinot, kuten säätösähkön ostaminen ja varavoimalaitokset, riitä kattamaan tuotannon ja kysynnän välistä epätasapainoa. Kuvatussa ti-

Kirjallinen kysymys KK 487/2022 vp

lanteessa sähkön hinta on jo sietämättömän korkea. Nykylain mukaan tehoreservin avulla ei siis voi laskea hintaa, vaan ainoastaan estää sähkökatkokset.

Tehoreservi on tarkoitettu ja suunniteltu sähköjärjestelmän yksittäisiä häiriötilanteita varten. Vallitsevassa sähkömarkkinan systeemikriisissä tehoreservi kääntyy eräällä tavalla itseään vastaan: Ensinnäkin muutoin markkinoille sähköä tuottavien laitosten varaaminen reserviin edesauttaa korkeaa hintaa. Aalto-yliopiston tutkijoiden laskelman mukaan suomalaiset ovat maksaneet sähköstään tämän vuoden heinä—elokuussa 210 miljoonaa euroa enemmän liikaa sen vuoksi, että tehoreservilaitosten verran kapasiteettia on puuttunut markkinoilta. Vaikutus päivähintoihin olisi ollut 0—40 prosenttia.

Toiseksi vain lyhytaikaiseen käyttöön huollettavat tehoreservilaitokset eivät välttämättä käynnisty tarpeen vaatiessa. Tehoreserviin varattavilla laitoksilla on velvoite varautua vain 200 tunnin käyttöön koko talven aikana. Paitsi polttoaine myös laitoksen huolto mitoitetaan tämän mukaan. Mitä enemmän käyttötunteja talven mittaan tulee, sitä suuremmaksi kasvaa riski, ettei tehoreserviin asetettu laitos toimikaan tarvittaessa. Näin, koska sähköpulan riski on selkeästi noussut normaalista markkinatilanteesta ja käyttötunteja voi olla paljon. Tehoreservi saattaa siten lisätä sähköjärjestelmän riskejä sähkökriisissä.

Merkittävin tehoreservin piirissä aiemmin ollut voimalaitos on Fortumin Meri-Porin nimellisteholtaan 560 megawatin hiililauhdelaitos. Se vastaa siten tehon suuruusluokalta yhtä Fortumin Loviisan ydinreaktoria. Meri-Porin voimalaitoksen tuotannolle pitäisi olla myös ilmeiset liiketaloudelliset perusteet. Hiililauhdevoiman muuttuvat kustannukset ovat esimerkiksi Saksassa luokkaa 160 euroa/MWh. Suomen aluehinta on noussut jo kesäkuun lopussa yli 200 euron megawattitunnilta. Vuoden viimeisen neljänneksen futuurihinta on tällä hetkellä yli 280 euroa ja ensi vuoden ensimmäisen neljänneksen 390 euroa megawattitunnilta. Päätökset Meri-Porin käyttöönotosta pitää kuitenkin tehdä nopeasti, jotta voimalaitos saadaan huollettua jatkuvampaan sähköntuotantoon ja voidaan varmistaa talven polttoainehuolto. Fortum on julkisuuden tietojen mukaan vahvistanut omistajaohjaukselle, että voimala ehditään huoltaa talvea varten.

Tehoreserviin kuuluvista voimalaitoksista on käynnissä julkinen tarjouskilpailu. Energiavirasto tulee päättämään lähiaikoina siitä, mitkä voimalaitokset aiotaan siirtää tehoreservijärjestelmän piiriin. Tämän jälkeen tehoreserviin varattujen laitosten vapauttaminen markkinoille vaikeutuu. Elinkeinoministeri Lintilä sanoi ensin julkisuudessa kannattavansa tehoreservin käyttöönottoa ensi talvena. Sen jälkeen ministeri pyörsi näkemyksensä todeten, ettei tehoreserviiä voikaan käyttää vastaamaan korkeisiin hintoihin. On erikoista, että energiasta vastaavalle ministerille selviää vasta keskellä hintakriisiä, mitkä tehoreservin säännöt ovat.

Ministeri Lintilä on väittänyt lisäksi julkisuudessa, ettei tehoreservin käyttöönotto vaikuttaisi sähkön hintaan. Väite on virheellinen ja herättää vakavan kysymyksen siitä, eivätkö ministeri ja ministeriö luota enää markkinamekanismin toimintaan ja siihen, että sähkömarkkinoille lisätty kapasiteetti vaikuttaa hintaan. Kuten edellä on todettu, tutkijoiden mukaan jo kahden kesäkuukauden osalta tehoreserviiä vastaavan kapasiteetin lisääminen olisi laskenut hintoja yli 200 miljoonalla eurolla.

Kirjallinen kysymys KK 487/2022 vp

Hallitus linjasi käsittämättömällä tavalla budjettiriihessä, että "tehoreserviä varataan ensi talveksi nykyisen suunnitelman mukaisesti" eli 600 MW. Tämä tarkoittaa käytännössä, että hallitus ylläpitää sähkön korkeaa hintaa ostattamalla sähköntuotantoa pois markkinoilta.

Paras näkymä ja tietämys Suomen sähköjärjestelmän tilasta on kantaverkkoyhtiö Fingridillä, joka toimii Suomessa järjestelmävastaavana. Painavin peruste sille, että tehoreserviin varattavan 600 MW:n voimalaitoskapasiteetin tulisi olla ensi talvena vapaasti markkinoilla tuottamassa sähköä, on Fingridin kannanotto. Fingridin toimitusjohtaja Jukka Ruusunen on todennut julkisuudessa, että tehoreserviä tulisi supistaa ensi talveksi tai järjestelmää ei tulisi rakentaa lainkaan. Hän on varoittanut, että näin poikkeuksellisessa tilanteessa tehoreservi voi toimia vastoin alkuperäistä tarkoitusta. Fingridin mukaan, jos 600 megawatin tuotantokapasiteetti olisi markkinoiden käytössä, näkyisi se varmasti hinnoissa. Herää kysymys, kenen arvioon hallitus on perustanut linjauksensa siihen, että tehoreservi varataan ensi talveksi suunnitelman mukaisesti. Millä taholla on parempi tietämys sähköjärjestelmän tilasta kuin järjestelmävastaavalla?

Valtiovarainministeriön budjettiriihen yhteydessä julkaiseman muistion mukaan: "Tehoreservin varaamisprosessin tämänhetkisessä vaiheessa tehoreserviin tarjottuja laitoksia ei lainsäädännön mukaan voida siirtää markkinoille poliittisella tai hallinnollisella päätöksellä. Komission virallista hyväksymistä odottavaa valtiontukiprosessia ei voida myöskään käytännössä enää prosessin tässä vaiheessa avata, koska uutta prosessia ei pystytä saattamaan loppuun ennen talvikauden alkua". Tämä väite on harhaanjohtava. Valtioneuvosto ja eduskunta voivat viime kädessä kiireellisellä lakimuutoksella pysäyttää tehoreservin perustamisen ensi talveksi. Valtion enemmistöomisteinen Fortum voi myös vetää Meri-Porin voimalaitoksen tehoreservin kilpailutuksesta pois ja alkaa valmistaa voimalaa täyteen sähkön tuotantoon. Tarjouksen vetämistä pois tehoreservikilpailutuksesta ei ole sanktioitu. Kyse on viime kädessä tahdosta: halutaanko ylläpitää korkeaa hintaa vai laskea sitä?

Jos tehoreserviä ei perusteta ensi talveksi, kannattavaa tuotantokapasiteettia ei saa markkinasäätelyn mukaan pitää pois sähkömarkkinoilta hinnan pitämiseksi ylhäällä. Jos Fortum pitää kuitenkin kiinni väitteestään Meri-Porin voimalan kannattamattomuudesta, Fortumille on kannattavaa vuokrata Meri-Porin voimala muille markkinatoimijoille voimalan seisottamisen sijaan. Vallitsevassa markkinatilanteessa voidaan olettaa, että halukkaita vuokraajia markkinoilla on.

Suomen tulisi ylipäättään huolehtia siitä, että kaikki olemassa oleva tuotantokapasiteetti pidetään tuottamassa suomalaisille sähköä ja lämpöä tulevana kriisitalvina. Tämä edellyttää fossiilisia polttoaineita käyttävien laitosten edellytysten parantamista, koska regulaatio syö niiden kannattavuutta. Sähkökriisissä tähän ei ole varaa.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Minkä tahon arvioon perustuu budjettiriihen linjaus, että sähköenergian tehoreservin 600 MW varataan pois markkinoilta ottaen huomioon, että järjestelmävastaava kantaverkkoyhtiö Fingrid on puoltanut tehoreservin vapauttamista markkinoille,

Kirjallinen kysymys KK 487/2022 vp

miksi hallitus ei muuta tehoreservilakia siten, että tehoreservi jätetään varaamatta ensi talveksi, jotta tehoreserviin tarjotut voimalaitokset siirtyvät markkinoille alentamaan sähkön hintaa,

onko hallitus harkinnut, ottaen huomioon sähkökriisin yhteiskunnallisen vakavuuden ja hiilivoiman kannattavuuden tässä markkinatilanteessa, omistajaohjauksen käyttämistä Fortumiin siten, että Fortum vetää Meri-Porin voimalaitoksen pois tehoreservin kilpailutuksesta ja laitos siirretään tuottamaan sähköä markkinoille ja

miten hallitus aikoo turvata kaiken olemassa olevan sähkön tuotantokapasiteetin mukaan lukien hiili- ja turvetuotannon säilymisen markkinoilla tulevana kriisitalvina?

Helsingissä 23.9.2022

Heikki Vestman kok
Jari Kinnunen kok
Heikki Autto kok
Kari Tolvanen kok
Sofia Vikman kok
Kalle Jokinen kok
Arto Satonen kok
Matias Marttinen kok
Sinuhe Wallinheimo kok
Pauli Kiuru kok
Mia Laiho kok
Ville Kaunisto kok
Marko Kilpi kok
Sari Sarkomaa kok
Markku Eestilä kok
Timo Heinonen kok
Anne-Mari Virolainen kok
Pihla Keto-Huovinen kok
Ville Valkonen kok